ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ
RESİM BÖLÜMÜ

İSLAMOFOBİ VE SANAT

(MEZUNİYET PROJESİ KAPSAMINDA HAZIRLANAN
ARAŞTIRMA VE UYGULAMA RAPORU)

Hazırlayan
Zeynep Budak

Yöneten
Doç. Dr. Cemile Didem ÖZIŞIK

Erzurum, 2026

ÖZET

MEZUNİYET PROJESİ

İSLAMOFOBİ VE SANAT

Zeynep BUDAK

Bu araştırma ve uygulama raporu, modern dünyada ve görsel kültürde tırmanışa geçen İslamofobi olgusunu, özellikle Müslüman kadın imgesi ve tesettür üzerinden ele almaktadır. Oryantalist resim geleneğinden günümüz dijital medyasına kadar uzanan süreçte, tesettürlü kadın figürü çoğunlukla edilgen, kamusal alandan yalıtılmış ve modern dünyaya uyumsuz bir nesne olarak kurgulanmıştır.

Bu hegemonik ve ön yargılı bakış açısı, bireyin toplumsal yaşamdaki aktif varlığını gölgelemektedir. Çalışmanın teorik kısmında Shirin Neshat ve Lalla Essaydi gibi çağdaş sanatçıların oryantalist kalıpları yıkan yaklaşımları incelenmiştir. Uygulama kısmında ise sanatçının kendi kimliğinden ve modern kamusal alandaki deneyimlerinden yola çıkarak ürettiği üç farklı otoportre serisine yer verilmiştir. Bilardo oynayan, modern aksesuarlarla müzik dinleyen ve geleneksel okçuluk (sadak) ekipmanlarıyla hedef alan tesettürlü figürler aracılığıyla toplumsal ön yargılara karşı estetik bir başkaldırı hedeflenmiştir. Sonuç olarak sanatın, toplumsal yanlış algıları yıkmadaki rolü ve kadının inancıyla modern hayatın merkezinde dinamik bir özne olarak var olabileceği kanıtlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, Çağdaş Sanat, Tesettür, Otoportre, Kamusal Alan

ABSTRACT

UNDERGRADUATE THESIS

ISLAMOPHOBIAAND ART

Zeynep BUDAK

This research and application report addresses the phenomenon of Islamophobia rising in the modern world and visual culture, specifically focusing on the image of Muslim women and the hijab. From the Orientalist painting tradition to contemporary digital media, the veiled female figure has mostly been constructed as passive, isolated from the public sphere, and incompatible with the modern world.

This hegemonic and prejudiced perspective overshadows the activepresence of the individual in social life. In the theoretical part of the study, the approaches ofcontemporary artists such as Shirin Neshat and Lalla Essaydi, who shatter orientalist stereotypes, are analyzed. In the application part, three different self-portrait series produced by the artist based on her own identity and experiences in the modern public sphere are presented.An aesthetic rebellion against social prejudices is aimed through veiled figures playing billiards,listening to music with modern accessories, and taking aim with traditional archery equipment.Consequently, the role of art in deconstructing social misconceptions and the fact that women can exist as dynamic subjects at the very center of modern life with their faith have been proven.

Keywords: Islamophobia, Contemporary Art, Hijab, Self-Portrait, Public Sphere.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ii
ABSTRACT iii
İÇİNDEKİLER…… iv
RESİMLER DİZİNİ.....v
GİRİŞ .....1.
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMA RAPORU 2
1.1. İslamofobi Kavramı 2
1.2. Oryantalist Sanatta İslam 3
1.3. Modern ve Çağdaş Sanatta İslamofobi 4
1.4. Çağdaş Sanatta Tesettürlü Kadın Temsili…….....4
2. BÖLÜM: UYGULAMA RAPORU .....6.
2.1. Uygulamanın Yapılış Gerekçesi 6
2.2. İçerik ve Biçime Yönelik Saptamalar 6
2.3. Uygulamanın Düşünsel Yönü 7
RESİMLER……..8
SONUÇ 16
KAYNAKÇA 17
ÖZGEÇMİŞ 18

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1. Shirin Neshat, "Women of Allah" Serisi, 1993-1997……..…4

Resim 2. Lalla Essaydi, "Les Femmes du Maroc" Serisi, 2005……..…5

Resim 3. Zeynep BUDAK, Hayat Güzeldir, Karakalem A4 2026……..9

Resim 4. Zeynep BUDAK, Hayat Güzeldir 1 ,TÜYB 50X70 2026…….10

Resim 5. Zeynep BUDAK, Hayat Güzeldir, Karakalem A4 2026……..11

Resim 6. Zeynep BUDAK, Hayat Güzeldir ,Kuruboya A4 2026……...12

Resim 7. Zeynep BUDAK, Hayat Güzeldir 2 , TÜYB 50X70 2026……...13

Resim 8. Zeynep BUDAK, Hayat Güzeldir, Karakalem A4 2026……..14

Resim 9. Zeynep BUDAK, Hayat Güzeldir 3 ,TÜYB 50X70 2026……15

GİRİŞ

Modern dünyada küreselleşme ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, kültürel etkileşimi artırırken aynı zamanda belirli kimliklere yönelik önyargıların ve stereotiplerin de körüklenmesine zemin hazırlamıştır. Bu önyargıların başında, özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında küresel bir boyuta ulaşan İslamofobi gelmektedir.İslamofobi, yalnızca siyasi veya sosyolojik bir dışlama pratiği olmakla kalmayıp, görsel kültür, medya, dijital mecralar ve sanat yoluyla da sürekli olarak yeniden üretilen kurgusal bir tehdit algısıdır.Görsel sanatlar tarihi boyunca Doğu ve İslam dünyası, Batı merkezli hegemonik bakış (oryantalizm) tarafından belirli kalıplara hapsedilmiştir. Günümüzde ise bu bakış, özellikle Müslüman kadın ve onun görünürlük simgesi olan tesettür üzerinden yürütülmektedir.

Toplumsal algıda tesettürlü kadın; kamusal alandan yalıtılmış, pasif, modern hayatın getirdiği sosyal, kültürel ve sportif aktivitelerden mahrum veya bunları gerçekleştirmekten aciz bir figür olarak konumlandırılmaya çalışılmaktadır. Bu tez çalışmasında, İslamofobik söylemlerin ve toplumsal ön kabullerin sanat yoluyla nasıl sorunsallaştırılabileceği ele alınmıştır. Araştırma kapsamında üretilen uygulamalar, tesettürlü bir kadının modern gündelik yaşamın, sporun ve sosyalleşme pratiklerinin (bilardo, okçuluk vb.) tam merkezinde yer alabileceğini göstererek, toplumdaki "tesettürlü kadın bunu yapamaz" şeklindeki dogmatik algıyı kırmayı ve sanat yoluyla bir direniş alanı inşa etmeyi amaçlamaktadır.

1. BÖLÜM: ARAŞTIRMA RAPORU

1.1 İslamofobi Kavram

İslamofobi, kelime anlamı itibariyle "İslam korkusu" veya "İslam karşıtlığı" olarak tanımlansa da, günümüz sosyo-politik bağlamında bir korkudan ziyade Müslüman bireylere ve İslam kültürüne yönelik kurumsallaşmış bir ırkçılık, ayrımcılık ve nefret biçimini ifade etmektedir. Kavram, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren akademik literatürde görünürlük kazanmış, Runnymede Trust raporu (1997) ile birlikte modern dünyanın en büyük insan hakları sorunlarından biri olarak tescillenmiştir.İslamofobinin temel stratejisi, İslam'ı ve Müslümanları durağan, değişime kapalı, rasyonellikten uzak ve şiddete eğilimli "tek tip" bir kitle olarak kurgulamaktır. Bu kurgu, Müslümanların bireysel kimliklerini, yeteneklerini ve modern dünyadaki varoluş biçimlerini görünmez kılmaktadır. İslamofobik söylem, bireyi özgür bir özne olarak kabul etmek yerine, onu doğrudan doğruya ideolojik bir tehdit unsuru veya gerilik sembolü olarak etiketlemektedir.

1.2 Oryantalist Sanatta İslam

Bugün karşı karşıya kaldığımız İslamofobik imgelerin kökeni, 18. ve 19. yüzyıl Batı dünyasında zirveye ulaşan Oryantalizm (Doğu Bilimi) akımına ve bu akımın sanatına dayanmaktadır. Edward Said'in kavramsallaştırdığı üzere Oryantalizm, Batı'nın kendi kimliğini "ilerici, rasyonel ve medeni" olarak tanımlayabilmek için Doğu'yu"gerici, mistik, pasif ve şehvet düşkünü" olarak inşa etme sürecidir. Oryantalist resim sanatında (Jean-Léon Gérôme, Eugène Delacroix vb. eserlerinde) İslam dünyası ve özellikle Doğu kadını, harem yaşantısı, hamamlar ve egzotik mekânlar içine hapsedilmiş, edilgen birer cinsel nesne olarak resmedilmiştir. Batılı erkeğin "gözetleyen" (panoptik) bakışına maruz kalan Müslüman kadın, kendi iradesi ve toplumsal rolü olan bir insan değil, Batı'nın fantezi dünyasını besleyen stereotipik bir figürdür. Bu sanatsal arka plan, modern dönemde Müslüman kadına yönelik geliştirilen "kendi kararlarını alamayan, kurtarılması gereken veya kamusal alana ait olmayan kadın" imajının tarihsel temelini oluşturmaktadır.

1.3 Modern ve Çağdaş Sanatta İslamofobi

Kitle iletişim araçlarının, sinemanın ve özellikle dijital oyun sektörünün yükselişiyle birlikte, oryantalist sanattaki pasif Doğu imajı evrilerek modern ve çağdaş kültürde aktif bir "tehdit ve gerilik" unsuruna dönüşmüştür. Sanal simülasyon evrenleri ve çağdaş medya ürünleri incelendiğinde (Örn: Call of Duty, Medal of Honor gibi popüler yapımlarda), Müslüman coğrafyası sürekli bir çatışma alanı; tesettürlü veya peçeli kadın figürleri ise ya terörün saklandığı birer suç unsuru ya da kurtarılması gereken karanlık, esaret altındaki kimlikler olarak kodlanmaktadır.

Çağdaş sanat ortamında ve popüler kültürün dijital temsillerinde Müslüman kadının örtüsü (tesettür/ çarşaf/peçe), kadının kendi özgür iradesiyle seçtiği bir inanç pratiği olmaktan çıkarılarak doğrudan bir "baskı aracı" ve "modern dünyaya uyumsuzluk" olarak klişeleştirilmektedir. Kadının kendi iradesi, entelektüel birikimi ve modern dünyayla kurduğu dinamik bağ göz ardı edilerek, örtü nesnesi üzerinden radikal bir yabancılaştırma pratiği uygulanmaktadır. Bu sistematik empoze, bireylerin bilinçaltına Müslümanların modern hayatın sanatsal, teknolojik, sportif ve kültürel alanlarına entegre olamayacağı fikrini yerleştirmekte ve toplumsal ön yargıları beslemektedir.

1.4 Çağdaş Sanatta Tesettürlü Kadın Temsili

Sanat, egemen ideolojilerin ve İslamofobik söylemlerin bir üretim alanı olabildiği gibi, aynı zamanda bu söylemlere karşı durulabilecek, algıların altüst edilebileceği en güçlü "direniş ve altüst etme" (detournement) aracıdır. Özellikle yakın dönem sanat tarihinde ve çağdaş sanat ortamında, Müslüman kadın kimliğini ve tesettür nesnesini yapıtlarının merkezine alan güncel sanat örnekleri, oryantalist kalıpları yıkmak adına büyük bir önem taşımaktadır.

Bu bağlamda küresel sanat ortamında öncü rol oynayan iki sanatçının pratiği, tezin kuramsal zeminini anlamak açısından kritik öneme sahiptir. İran asıllı çağdaş sanatçı Shirin Neshat, özellikle "Women of Allah" (Allah'ın Kadınları) adlı fotoğraf serisinde çarşaf, peçe, şiir ve silah imgelerini bir araya getirerek Batı'nın zihnindeki "pasif ve mazlum Doğu kadını"imajını kökten sarsmıştır. Neshat, figürlerin açıkta kalan ellerine ve yüzlerine Farsça metinler işleyerek, Müslüman kadını kelimeleri ve iradesi olan, suskun olmayan güçlü birer özneye dönüştürmüştür.

Resim 1. *Shirin Neshat, Women of Allah Serisinden Bir Kesit, 1994.*

Bir diğer önemli isim olan Faslı sanatçı Lalla Essaydi ise, oryantalist resimlerdeki harem ve hamam sahnelerini çağdaş bir dille yeniden kurgulamaktadır. Kadın figürlerini ve mekanı tamamen geleneksel kına yazılarıyla kaplayan Essaydi, Batılı ressamların cinsellik nesnesi haline getirdiği Doğu kadınını bu panoptik bakıştan kurtarır. Figürlerin doğrudan izleyiciye yönelen dik ve sorgulayıcı bakışları, eril ve oryantalist söyleme karşı görsel bir barikat oluşturur.

Resim 2. *Lalla Essaydi, Les Femmes du Maroc Serisinden, 2005.*

Çağdaş sanattaki bu küresel direniş hattı, tesettür nesnesinin durağan bir esaret sembolü olmadığını, aksine politik ve estetik bir özneleşme aracı olabileceğini kanıtlar. Bu çalışmada üretilen tablolar da tam olarak bu direniş hattının modern ve gündelik bir devamı niteliğindedir. Tesettürlü bir kadının bilardo masasında odaklanmış duruşu, modern bir kulaklıkla müzik dinlerkenki özgüveni veya elinde yayıyla bir okçuluk poligonundaki dinamizmi, topluma şu güçlü mesajı verir: "Ben buradayım, kendi kimliğimle varım ve modern yaşamın her türlü sosyal/sportif aktivitesinin tam merkezindeyim." Sanat, bu noktada toplumun ön yargılı bakışına bir ayna tutarak izleyiciyi kendi sığ algısıyla yüzleştiren estetik bir başkaldırıya dönüşmektedir.

2.BÖLÜM

UYGULAMA RAPORU

2.1. **Uygulamanın Yapılış Gerekçesi**

Bu tezin uygulama aşamasını oluşturan resim serisi, tamamen kişisel bir deneyimden, gözlemden ve toplumsal bir başkaldırı ihtiyacından yola çıkılarak üretilmiştir. Araştırmacı ve uygulayıcı olarak kendi tesettürlü kimliğimle modern kamusal alanda var olma, sosyalleşme ve çeşitli sportif/kültürel aktivitelere katılma isteğim, toplumun farklı kesimlerinde gizli veya açık bir dirençle, şaşkınlıkla karşılanmaktadır. Medyanın ve popüler dijital kültürün el birliğiyle inşa ettiği sahte "Müslüman kadın" prototipini yıkmak bu çalışmanın en temel gerekçesidir. Tablolarda, tamamen kendimden yola çıkarak kurguladığım tesettürlü kadın figürünü modern hayatın ve dinamizmin tam merkezine yerleştirerek "İnancımla, kimliğimle ve kıyafetimle her alanda başarıyla var olabilirim" manifestosu somutlaştırılmıştır.

2.2. **İçerik ve Biçime Yönelik Saptamalar**

Uygulama sürecinde "Hayat Güzeldir" ana başlığı altında üç ana resim serisi kurgulanmıştır: Birinci Seri (Bilardo Salonu): Siyah çarşaf ve peçenin monokromatik, ağır ve durağan yapısı ile bilardo salonunun dinamik, renkli ve geometrik dünyası bir kontrast oluşturacak şekilde yan yana getirilmiştir. Kompozisyonda form ve ışık-gölge etütleri ön plana çıkarılmıştır. İkinci Seri (Teknoloji ve Modernite): Figür, kulağındaki modern kulaklıkla müzik dinlerken veya dijital dünyaya entegre bir şekilde resmedilmiştir.

Kuruboya alan etütleri ve tuval üzerine yağlıboya teknikleriyle figürün yüzündeki özgüven ve modern aksesuarların parlaklığı vurgulanmıştır. Üçüncü Seri (Güç ve Hedef - Geleneksel Okçuluk): Figürün fiziksel gücünü, konsantrasyonunu ve yay gerilimini gösteren profesyonel okçuluk (sadak) ekipmanları poligon atmosferinde resmedilmiştir. Bu çalışmada hem ulusal kimliğin tarihsel kodlarına referans verilmiş hem de kadının gücü somutlaştırılmıştır.

2.3 **Uygulamanın Düşünsel Yönü**

Eserlerin düşünsel zemini, bize dayatılan tek tip kimlik rollerini ve dijital mecraların ürettiği İslamofobik ön kabulleri reddetmek fikri üzerine kuruludur. Figürün doğrudan izleyicinin gözünün içine bakan emin ve cesur duruşu, toplumsal yargıları altüst eden düşünsel bir kalkandır. Figür, kendisini çevreleyen mekânı ve nesneleri tamamen domine etmekte; hobi, spor ve sosyalleşme pratiklerinin hiçbir inanç ritüeliyle veya kıyafetle kısıtlanamayacağını felsefi bir boyutta kanıtlamaktadır. Bu yönüyle tablolar, İslamofobik ve cinsiyetçi bakış açısına karşı geliştirilmiş estetik bir manifesto niteliği taşımaktadır.

RESİMLER

Resim 3. *Zeynep BUDAK ,Hayat Güzeldir ,Karakalem A4 2026*

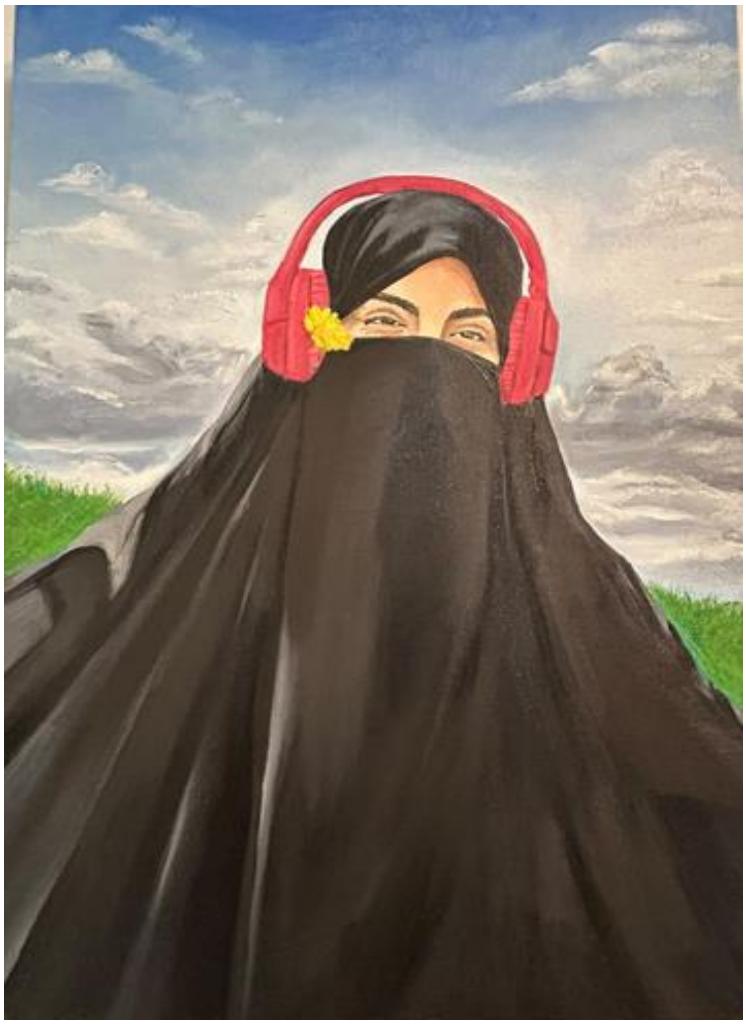
Resim 4. *Zeynep BUDAK, Hayat Güzeldir 1 ,TÜYB 50X70 2026*

Resim 5. *Zeynep BUDAK ,Hayat Güzeldir ,Karakalem A4 2026*

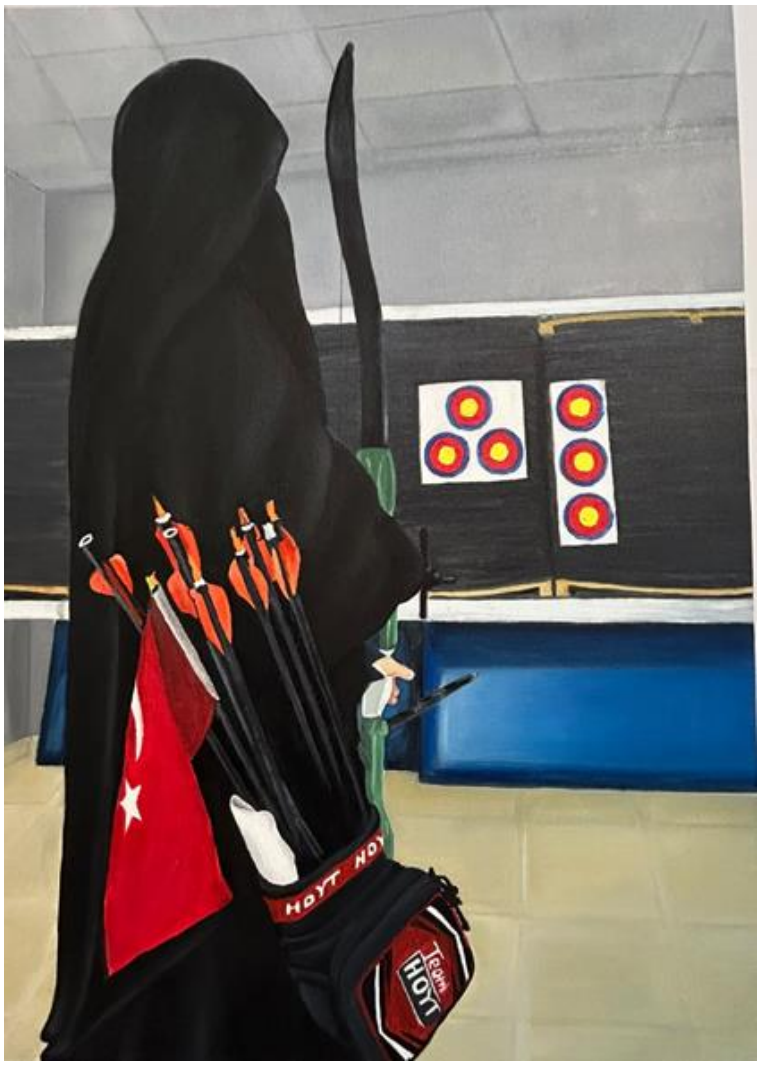
Resim 6. *Zeynep BUDAK ,Hayat Güzeldir , Kuruboya, A4 2026*

Resim 7. *Zeynep BUDAK, Hayat Güzeldir 2 ,TÜYB 50X70 2026*

Resim 8 . *Zeynep BUDAK ,Hayat Güzeldir , Karakalem, A4 2026*

Resim 9. *Zeynep BUDAK, Hayat Güzeldir 3 , TÜYB 50X70 2026*

SONUÇ

Bu tez çalışmasında, oryantalist sanattan günümüz dijital oyun sektörüne ve ana akım medyasına kadar uzanan süreçte inşa edilen İslamofobik söylemler ve tesettürlü kadın stereotipleri çağdaş resim sanatı ekseninde sorunsallaştırılmıştır. Yapılan kuramsal araştırmalar, küresel medyanın ve popüler kültürün Müslüman kadını bilinçli olarak kamusal alandan uzak, pasif ve modernite karşıtı bir figür gibi kurguladığını göstermiştir.

Tezin uygulama boyutunda üretilen tuval üzerine yağlıboya resim serisi, bu kurgusal ve ayrımcı algıya karşı sanatsal bir yanıt niteliğindedir. Eserlerde tesettürlü bir kadının bilardo oynaması, ok atması ve modern aksesuarlarla kamusal alanda görünür kılınması, toplumda kökleşmiş olan "tesettürlü kadın bunu yapamaz"dogmasını biçimsel ve düşünsel bir yapısöküme uğratmıştır. Sonuç olarak sanatın, toplumsal ön yargıları kırma ve alternatif varoluş biçimleri inşa etme noktasında ne denli güçlü bir direniş mekanizması olduğu bu çalışma ile somutlaştırılmıştır.

Bu tez, bireyin inancıyla, kıyafetiyle ve kendi özgün kimliğiyle modern yaşamın, sporun ve sosyalleşme pratiklerinin hiçbir aşamasında engellenemeyeceğini; aksine her alanda aktif dinamik ve güçlü bir özne olarak var olabileceğini estetik bir manifesto ile kanıtlamıştır.

KAYNAKÇA

Ar, M. (2025). Dijital Oyunlarda İslamofobik Şiddet. Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 25(2), 857-886.

Essaydi, L. (2005). Les Femmes du Maroc. New York: PowerHouse Books.

Neshat, S. (1994). Women of Allah. New York: Marco Noire Contemporary Art.

Runnymede Trust. (1997). Islamophobia: A challenge for us all. London: Runnymede Trust.

Said, E. W. (1978). Orientalism. New York: Pantheon Books.

Yılmaz, M. (2012). Modernizmden Postmodernizme Sanat. Ankara: Ütopya Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı: Zeynep BUDAK

Doğum Yeri ve Yılı: İstanbul, 2004

EĞİTİM

İlk ve Orta eğitimini İstanbul'da tamamladı.

2018-2022- Raci Alkır Güzel Sanatlar Lisesi Erzurum'da tamamladı.

2022-2026- Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümünde Lisans Eğitimini tamamladı.

PROJELER

2025- Toplumsal Duyarlılık Projeleri (TDP) kapsamında sosyal sorumluluk çalışmalarında yer aldı.

SERGİLER

2020- Raci Alkır Güzel Sanatlar Lisesi 10 Kasım Atatürkü Anma Resim Sergisi

ERZURUM

2022- Raci Alkır Güzel Sanatlar Lisesi Yıl Sonu Sergisi ERZURUM

2025- Doç. Dr. Cemile Didem ÖZIŞIK Atölyesi Ögrencileri Sergisi Atatürk Üniversitesi Sanat Galerisi ERZURUM

2026- Mezunıyet Sergisi Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sergi Alanı ERZURUM